
ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXXII

SECTIO F

2017

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

ANNA OBARA-PAWŁOWSKA
anna.obara-pawlowska@poczta.umcs.lublin.pl

Kilka uwag o monografii Lublin. 700 lat dziejów miasta,
red. G. Figiel, R. Szczygieł, W. Śladkowski, Lublin 2017, ss. 369

A Few Notes About the Monograph *Lublin. 700 lat dziejów miasta*,
red. G. Figiel, R. Szczygieł, W. Śladkowski, Lublin 2017, pp. 369

W 2017 r. Lublin i jego mieszkańcy świętowali 700-letnią rocznicę uzyskania przez miasto prawa niemieckiego w jego magdeburskiej odmianie. Samo zezwolenie na reorganizację struktury przestrzennej, ustroju społeczno-gospodarczego i prawnego w oparciu o nowe wzorce nie było tożsame z powstaniem danego ośrodka miejskiego. W większości przypadków, a Lublin wpisuje się w ten schemat, początki miast były znacznie wcześniejsze, niż wskazywałyby na to zachowane dokumenty sankcjonujące ich miejski status. Niemniej zakończona sukcesem lokacja warunkowała dalszy rozwój tych ośrodków, jak również przyczyniała się do przeobrażeń cywilizacyjnych i kulturowych całego regionu i państwa. Ponadto opatrzoną dokładną datą dyplom monarszy, zezwalający na wprowadzenie zmian, umożliwia wskazanie symbolicznego, a jednocześnie czytelnego punktu odniesienia w śledzeniu tych przemian. Dla historii Lublina taki moment przełomowy został wyznaczony przez dokument sporządzony w kancelarii księcia Władysława Łokietka w dniu 15 sierpnia 1317 r. I właśnie wokół tej daty koncentrowały się tegoroczne obchody jubileuszowe w mieście. W upamiętnienie tego ważnego wydarzenia włączyły się różnego rodzaju instytucje naukowe, oświatowe i kulturalne naszego miasta¹. Jedną z nich była Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, która zorganizowała cykl wykładów

¹ O wydarzeniach towarzyszących obchodom tej rocznicy na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie zob. artykuł Anety Adamskiej zamieszczony w niniejszym tomie.

pn. „700 lat Lublina – spotkania w historią”. W sumie zaprezentowano 14 referatów przybliżających historię ośrodka nad Bystrzycą – od czasów najdawniejszych po współczesne². Organizatorzy przedsięwzięcia, pomni ulotności i nietrwałości słowa mówionego, podjęli decyzję o wydaniu drukiem wygłoszonych odczytów. Rezultatem podjętych starań jest książka *Lublin. 700 lat dziejów miasta* wydana pod redakcją Grzegorza Figla, Ryszarda Szczygła i Wiesława Śladkowskiego.

Recenzowana monografia składa się z przedmowy, wstępu, 14 artykułów opisujących kolejne etapy dziejów miasta, bibliografii oraz streszczeń w języku angielskim i rosyjskim. Publikacja jest skierowana do szerokiego kręgu odbiorców, a jej głównym zadaniem jest przede wszystkim popularyzacja wiedzy o przeszłości Lublina. Poszczególne części zostały przygotowane przez uczonych specjalizujących się w badaniach nad daną epoką i problematyką. Zaprezentowane teksty stanowią popularne ujęcie i streszczenie dociekań naukowych zawartych w licznych artykułach i studiach szczegółowych kolejnych badaczy.

Pierwszy artykuł, autorstwa Andrzeja Rozwałki, archeologa z Uniwersytetu Rzeszowskiego (*Przed powstaniem miasta lokacyjnego. Stan badań archeologicznych średniowiecznego Lublina. Wybrane problemy*, s. 11–35), traktuje o najwcześniejszej historii miasta. Autor, odwołując się do rezultatów dotychczasowych badań archeologicznych, skupił się na kilku zagadnieniach związanych z rozwojem lubelskiego ośrodka w okresie od VIII do początków XIV stulecia. Odnoszą się one do próby rekonstrukcji i opisanie funkcji staromiejskiego Rynku w średniowieczu oraz sprawy istnienia w Lublinie najstarszej architektury murywanej (kościół pod wezwaniem św. św. Mikołaja i Michała Archanioła, kaplicy grodowej, wieży cylindrycznej na Wzgórzu Zamkowym, najstarszych budowli na tzw. Górze Dominikańskiej). Jak zaznaczył autor, dobór takiej, a nie innej problematyki był podyktowany chęcią podsumowania wyników najnowszych badań oraz dyskusji prowadzonych w środowisku naukowym, a także zapoznania szerszego kręgu odbiorców z zagadnieniami mało im znanymi. Niezaprzeczalną zaletą rozważań tu prowadzonych jest odwołanie się do aktualnych rezultatów badań archeologicznych i ustaleń historiografii oraz skonfrontowanie ich z wcześniejszymi stwierdzeniami naukowców. Nie negując prawa autora do swobodnego doboru treści w jego artykule, należy zwrócić uwagę, iż czytelnik, zwłaszcza niezaznajomiony z najdawniejszymi dziejami Lublina, może mimo wszystko odczuwać pewien niedosyt po lekturze tekstu, gdyż obraz ówczesnego osadnictwa jest niepełny. Pominięto bowiem kilka ważnych punktów osadniczych na mapie (wczesno)średniowiecznego Lublina (jak Żmigród, Czwartek, Wzgórze Grodzisko, Białkowska Góra, Wzgórze Zamkowe). Co prawda, A. Rozwałka na początku opracowania, a później w dalszych ustępach, powołuje się na publikację, w której jako współautor ukazał w sposób kompleksowy najdawniejsze

² *Lublin. 700 lat dziejów miasta*, red. G. Figiel, R. Szczygł, W. Śladkowski, Lublin 2017, s. 7.

dzieje ośrodka lubelskiego³, niemniej i w recenzowanym tekście zasadne wydaje się umieszczenie podrozdziału odnoszącego się do tych kwestii. Byłoby to tym bardziej pożądane, że najwcześniejszy etap w dziejach Lublina jest chyba najmniej znany przeciętnemu odbiorcy, który niekoniecznie ma na co dzień okazję zapoznać się z dotychczasowymi ustaleniami archeologów. Kolejną kwestią jest brak chociażby kilku słów wyjaśnienia co do znaczenia budownictwa murowanego dla średniowiecznego miasta i jego mieszkańców. Autor przyjął, iż początki architektury niedrewnianej w Lublinie, które zostały tu utożsamione z wzniesieniem cylindrycznej wieży obronnej (tzw. donżonu), można wiązać z panowaniem Wacława II Przemyśłydy jako króla Polski. Warto byłoby w tym miejscu dodać, że budowanie murowanych obiektów o charakterze obronnym stanowiło przejaw dążeń panującego do zabezpieczenia terytorium podlegającego jego władzy, co z kolei może świadczyć o wzroście znaczenia danego ośrodka w skali całego regionu czy nawet państwa⁴.

Autorem kolejnego artykułu, zatytułowanego *Lokacja na prawie magdeburskim i jego dzieje w XIV i XV wieku* (s. 37–60), jest uznany mediewista Ryszard Szczygieł z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, specjalizujący się zwłaszcza w badaniu historii miast w średniowieczu i epoce wczesnonowoczesnej. Swoje rozważania nad dziejami średniowiecznego Lublina rozpoczął od krótkiego wyjaśnienia znaczenia lokacji miejskich w Europie oraz sytuacji ośrodka nad Bystrzycą w okresie poprzedzającym jego reorganizację. Następnie autor dokładnie omówił postanowienia zawarte w dokumencie księcia Władysława Łokietka z sierpnia 1317 r. Rozważania te przeprowadził, omawiając dwie niezośsame ze sobą fazy lokacji, tj. prawną i przestrzenną. Kolejnym zagadnieniem poruszonym w tej części jest rozwój Lublina jako ośrodka wymiany handlowej, zyskującego coraz większe znaczenie w skali całego państwa. Badacz, w ślad za dotychczasową literaturą, przyjął, iż momentem przełomowym dla handlu lubelskiego było zawiązanie unii polsko-litewskiej w 1385 r. Następnie autor odniósł się do kwestii wielokulturowości i wieloetniczności miasta w XV w. oraz powstających tu od końca XIV stulecia fundacji kościelnych. Swoją wywód R. Szczygieł zakończył przywołaniem kolejnej symbolicznej daty, tj. roku 1474, kiedy Lublin został podniesiony do rangi stolicy utworzonego wówczas województwa. Niezaprzeczalnymi zaletami tego tekstu są jasność i klarowność przekazu, a przede wszystkim położenie akcentu na zjawiska ważne dla prawidłowego funkcjonowania średniowiecznego miasta. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż autor podjął przy okazji polemikę z funkcjonującym dotąd w historiografii poglądem, któremu

³ A. Rozwałka, R. Niedźwiadek, M. Stasiak, *Lublin wczesnośredniowieczny. Studium rozwoju przestrzennego*, Warszawa 2006.

⁴ A. Wyrobisz, *Budownictwo murowane w Małopolsce w XIV i XV wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963, s. 66–71.

– jak podkreślił – sam uległ w swych nowszych pracach, jakoby dyplom Władysława Łokietka z 1317 r. nie był pierwszym przywilejem lokacyjnym, a proces przebudowy miasta zgodnie z programem lokacyjnym rozpoczął się już w XIII w. (s. 42–43). Czytelnikowi pozostaje mieć nadzieję, że kwestia ta zostanie dokładniej omówiona w osobnym tekście.

Trzeci artykuł, *Złoty wiek Lublina* (s. 61–82), został napisany przez Grażynę Jakimińską, emerytowaną dyrektorkę Muzeum Historii Miasta Lublina. Cezura czasowa tu przyjęta obejmuje XVI w. oraz kilka pierwszych dziesięcioleci XVII stulecia. Autorka dokonała bardzo przejrzystego podziału tekstu na wyraźnie wyodrębnione zagadnienia, co porządkuje tok narracji i ułatwia odbiór przekazywanych treści. W swoich rozważaniach badaczka skupiła się na takich problemach, jak: rozwój przestrzenny miasta i jego mieszkańcy, życie gospodarcze, ustrój miasta i przemiany zachodzące w tym zakresie, życie codzienne mieszczan lubelskich oraz rola miasta w życiu politycznym państwa. Zwraca tutaj uwagę precyzyjność opisu, np. w części poświęconej mieszkańcom przedstawiono nie tylko sytuację demograficzną w omawianym okresie, ale również wskazano różne kategorie (jak prawno-ustrojowa, społeczna, zawodowa czy etniczna), w oparciu o które można było wyodrębnić przedstawicieli mieszczaństwa. Największe zastrzeżenie budzi natomiast umieszczenie *passusu* poświęconego życiu kulturalnemu Lublina w części o życiu codziennym lublinian. Wydaje się, że wskazany w recenzowanym artykule wkład przedstawicieli społeczności miejskiej w rozwój literatury polskiej w tym czasie stanowił zagadnienie na tyle istotne, iż można by pokusić się o wyodrębnienie tej kwestii i jej dokładniejsze omówienie.

Autorem kolejnego tekstu, zatytułowanego *Lublin jurydyk i Trybunału Koronnego* (s. 83–99), jest profesor UMCS specjalizujący się w badaniach nad dziejami nowożytnymi, Henryk Gmiterek. Zajął się on dziejami miasta w dobie narastającego regresu i upadku jego znaczenia, co wiązało się z postępującym od połowy XVII w. kryzysem gospodarczym, społecznym i politycznym w skali całego kraju. W pierwszej części został omówiony główny czynnik osłabiający autonomię Lublina w XVII stuleciu, czyli rozwój jurydyk jako enklaw leżących na gruntach miasta, charakteryzujących się niezależnością od władz miejskich. Następnie ukazano sposób funkcjonowania samego miasta lokacyjnego, które – zdaniem badacza – nie uległo w owym czasie wielkim przeobrażeniom, oraz kierunki jego rozwoju przestrzennego. Autor przybliżył czytelnikowi także pozytywne i negatywne konsekwencje utworzenia w Lublinie Trybunału Koronnego, a następnie wskazał na znaczenie ośrodka jako miejsca odbywania sejmików szlacheckich województwa lubelskiego oraz – będącego reprezentacją Żydów Małopolski, Wielkopolski, Rusi Czerwonej i Wołynia – Sejmu Czterech Ziem. Na koniec pokrótce ukazano losy miasta i jego mieszkańców w zawieruchach wojennych, jakie nękały ziemie polskie w okresie od połowy XVII aż po lata 60. XVIII stulecia.

Artykuł piąty, *W okresie rozbiorów i zaboru austriackiego* (s. 101–118), został napisany przez Ewę M. Ziółek z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Autorka rozpoczęła swe rozważania od naszkicowania ogólnej sytuacji miasta w pierwszej połowie XVIII w. Wskazano dzięki temu rolę i znaczenie Lublina w procesie przeprowadzania reform zmierzających do poprawy położenia miast królewskich w skali całego państwa. Wprowadzane ulepszenia przejawiały się zarówno w działaniach Komisji Dobrego Porządku, istniejącej w Lublinie od 1780 r., jak i w pracach przedstawicieli ośrodka lubelskiego nad przygotowaniem ustawy – Prawo o miastach, przyjętej przez Sejm Wielki. Panowanie austriackie w stolicy ziemi lubelskiej zostało ocenione w sposób jednoznacznie negatywny. Doszło wówczas do powolnego upadku znaczenia miasta, chociażby na skutek likwidacji Trybunału Koronnego, jak również do jego wyludniania się. Jedynym z nielicznych obszarów, które nie pogrążyły się w owym czasie w kryzysie, była oświata, jako że w mieście funkcjonował prężny ośrodek edukacyjny.

Dzieje Lublina w latach 1809–1830 zostały opracowane przez Wiesława Śladkowskiego, historyka, emerytowanego profesora UMCS, w części zatytułowanej *W Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim 1809–1830* (s. 119–141). Badacz ukazał losy miasta i jego mieszkańców w niedługim, lecz obfitującym w ważne wydarzenia, okresie. Zachodzące w tym czasie na arenie środkowoeuropejskiej przemiany zdeterminowały przyszłość ośrodka lubelskiego i całego regionu. Autor omówił kondycję miasta w dobie przynależności do Królestwa Polskiego, pozostającego pod zwierzchnictwem rosyjskim. W pierwszej kolejności opisano zmiany, jakie zachodziły w przestrzeni miejskiej (takie jak regulacja biegnących tędy traktów komunikacyjnych oraz odbudowa i przebudowa miasta), dalej – sytuację demograficzną, religijną, gospodarczą oraz życie kulturalne i umysłowe. Przeprowadzona analiza pozwoliła na sformułowanie konkluzji, iż lata 1815–1830 zapisały się korzystnie w historii Lublina. Niezaprzeczalnym walorem tego fragmentu monografii jest częste odwoływanie się do cytatów pochodzących z różnego rodzaju utworów literackich i narracji (poematy, wspomnienia, pamiętniki) powiązanych z miastem lub jego mieszkańcami.

Artykuł zatytułowany *W czasie powstania listopadowego* (s. 143–162) został przygotowany przez znawcę historii Lublina w czasie walk powstańczych, Dariusza Taźbirka. W pierwszej kolejności scharakteryzował on postawy lublinian wobec zrywu narodowego i przedstawił proces formowania się tutaj polskich organizacji militarnych. Następnie autor ukazał lubelski epizod powstania poprzez opis przechodzenia miasta z rąk władz rosyjskich do powstańczych i na odwrót oraz perturbacji i strat, jakich na skutek tych działań doświadczyło miasto i jego mieszkańcy. Konsekwencją udziału w listopadowym zrywie niepodległościowym były liczne zniszczenia wynikające z nieostrożności stacjonujących tu oddziałów rosyjskich (pożary) oraz spadek liczby ludności na skutek epidemii cholery przywleczonej przez wojska carskie. Po lekturze tej części, obejmującej najkrótszy

odcinek czasu w recenzowanej monografii, nasuwa się spostrzeżenie, że zyskałaby ona na wyrazistości, gdyby wzbogacono ją o wypisy z relacji lublinian bądź osób przebywających w owym czasie w Lublinie. Wplecenie w tok narracji takich wypowiedzi zwiększyłyby autentyczność i atrakcyjność przekazu.

Kolejna część dociekań nad dziejami ośrodka lubelskiego została ujęta w ramy chronologiczne 1831–1863 (*Miasto między powstaniem i w czasie styczniowej insurekcji*, s. 163–185). Wyszła on spod pióra Grzegorza Figla, historyka związanego zawodowo z Wojewódzką Biblioteką Publiczną im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie. Autor zajął się takimi zagadnieniami, jak: sytuacja w mieście bezpośrednio po upadku powstania listopadowego, rozwój przestrzeni miejskiej, ludność, przemysł, handel, szkolnictwo, życie kulturalno-umysłowe, zawiązywanie spisków i organizowanie manifestacji patriotyczno-religijnych oraz powstanie styczniowe. Szczególnie interesująco prezentuje się ustęp poświęcony działalności spiskowo-patriotycznej prowadzonej na terenie miasta (s. 178–183), ukazujący przygotowania Lublina do nadchodzących wydarzeń roku 1863. Niedosyt budzi natomiast opis sytuacji w mieście oraz życia jego mieszkańców w czasie trwania powstania styczniowego. Problematyka ta zajmuje stosunkowo niewiele miejsca (s. 183–185), z czego ostatnią stroną poświęcono lapidarnemu podsumowaniu konsekwencji insurekcji oraz o wiele późniejszym działaniom zmierzającym do upamiętnienia ofiar walk. Takie lakoniczne ujęcie zagadnienia zdaje się nie tylko nie wyczerpywać tematu, ale pozostaje też nie do końca zrozumiałe w kontekście poprzedniego rozdziału, w całości poświęconego odtworzeniu dziejów miasta w czasie zrywu zbrojnego z 1830 r.

Kolejny tekst, napisany przez ks. Edwarda Walewandera z KUL, nosi tytuł *Lublin na przełomie XIX i XX stulecia* (s. 187–202). Poza częścią wprowadzającą (rozbiory Polski, próba charakterystyki XIX stulecia, kontekst ideologiczno-społeczny badanego wycinka dziejów) autor skupił się na przedstawieniu takich problemów, jak: sytuacja demograficzna, rozwój przemysłu i handlu, ustrój i administracja, oświata i życie kulturalne, konsekwencje wydarzeń rewolucyjnych z 1905 r. oraz ostatnie lata panowania rosyjskiego w Lublinie w przededniu wybuchu I wojny światowej. W podsumowaniu badacz stwierdził, że omawiany okres był momentami trudny dla miasta (np. natężenie procesu rusyfikacji po upadku powstania styczniowego), jednak z drugiej strony nie można zapominać o wielu pozytywnych zmianach, jakie wówczas nastąpiły (czterokrotny wzrost ludności miasta między rokiem 1870 a 1914, intensyfikacja gospodarki, rozwój szkolnictwa).

Losy miasta w czasie I wojny światowej (*Rola Lublina w dziele odzyskania niepodległości 1914–1918*, s. 203–234) zostały przedstawione przez Jana Lewandowskiego, historyka związanego z UMCS. Badacz wyodrębnił dwa etapy w dziejach miasta w czasie I wojny światowej: okres od sierpnia 1914 do końca lipca 1915 r. (trwanie w zmienionych warunkach panowania rosyjskiego, s. 205–208)

oraz ostatnie trzy lata wojny (okupacja najpierw przez wojska niemieckie, a później austro-węgierskie, s. 209–233). W drugiej części skupił się przede wszystkim na przedstawieniu aktywności politycznej różnego rodzaju ugrupowań, zwłaszcza tych działających w ramach nurtu niepodległościowego. Ta sfera życia została skonfrontowana z funkcjonowaniem powstałej jesienią 1915 r. w Lublinie najwyższej władzy okupacyjnej na terenie południowej Kongresówki, czyli c. i k. Generalnego Gubernatorstwa Wojskowego w Polsce. Osobny fragment został poświęcony okolicznościom utworzenia tu na początku listopada 1918 r. niezależnego od władz okupacyjnych Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej (s. 228–234).

W kolejnym artykule, autorstwa Zbigniewa Zaporowskiego z UMCS, zostało ukazane funkcjonowanie Lublina w latach 1918–1939 (*W latach międzywojennych 1918–1939*, s. 235–254). Autor przedstawił, ujmując stosowne dane w formę tabel, potencjał demograficzny ośrodka i strukturę narodowościową oraz przybliżył sylwetki prezydentów miasta, pokrótce omawiając też rozwój gospodarki, infrastruktury komunalnej, oświatę i szkolnictwo wyższe, życie kulturalne i polityczne lublinian. Do większej przejrzystości tekstu przyczyniłoby się w tej części wydzielenie odrębnych podpunktów dla każdego z omawianych zagadnień. W końcowej części swych rozważań autor podjął próbę określenia politycznych preferencji lublinian w owym czasie, odwołując się do wyników wyborów do Rady Miejskiej. Brakuje w tym miejscu porównania z rezultatami uzyskanymi przez przedstawicieli poszczególnych ugrupowań politycznych w wyborach parlamentarnych⁵. Zestawienie takie dałoby czytelnikowi pełen obraz sympatii politycznych mieszkańców miasta w okresie międzywojnia.

Dzieje Lublina od wybuchu II wojny światowej do wkroczenia na te tereny Armii Czerwonej (*W okresie okupacji niemieckiej w latach 1939–1944*, s. 255–280) naszkicował Janusz Kłapeć, historyk z UMCS. Po omówieniu przygotowań do wojny oraz walk o miasto, autor skupił się na opisie represji okupanta wobec cywilów, osobno analizując sytuację ludności polskiej i żydowskiej. W dalszej kolejności ukazał działalność różnego rodzaju organizacji zajmujących się udzielaniem pomocy mieszkańcom miasta oraz opisał sposób funkcjonowania społeczeństwa polskiego w warunkach braku niepodległego państwa i prześladowań ze strony władz niemieckich. Badacz krótko wyjaśnił znaczenie Lublina w hitlerowskich planach zagospodarowania podbitych terenów, a zwłaszcza wysiłki propa-

⁵ Autor stwierdził na przykład, że w radzie miasta pierwszą siłą polityczną byli przedstawiciele ugrupowań narodowych, zaś na drugim miejscu uplasowali się działacze związani z PPS. Podobne tendencje dało się zauważyć już w czasie wyborów do Sejmu Ustawodawczego z 26 stycznia 1919 r. (*Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego*, red. L. Krzywicki, „Miesięcznik Statystyczny” 1920, t. 2, z. 3–6, s. 39). Ciekawa byłaby próba odpowiedzi na pytanie, czy przywołane siły polityczne uzyskiwały podobne wyniki w kolejnych wyborach parlamentarnych, zwłaszcza tych przeprowadzanych po zamachu majowym.

gandy niemieckiej zmierzające do udowodnienia rzekomego niemieckiego oblicza miasta w przeszłości. Plany te wiązały się z dążeniami władz okupacyjnych do ograniczenia bądź wyeliminowania przejawów polskiej kultury i szkolnictwa.

W następnym artykule, napisanym przez Janusza Wrone, historyka z UMCS, zostały przedstawione dzieje Lublina w latach 1944–1989 (*W czasach PRL*, s. 281–301). Badacz ukazał powojenną historię miasta z uwzględnieniem takich aspektów, jak: odbudowa zniszczeń wojennych i rozwój przestrzenny, przemiany ludnościowe, szeroko pojęta infrastruktura miejska (infrastruktura komunalna, transport, radio i telewizja, szkoły, aż po instytucje kulturalne) oraz życie społeczno-polityczne, poczynając od wydania tu manifestu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego aż do wyborów w czerwcu 1989 r. W tym miejscu nasuwa się pytanie, czy nie można było odwrócić kolejności przedstawianych wydarzeń, tj. rozpocząć od omówienia sytuacji politycznej, określającej ramy funkcjonowania państwa i społeczeństwa oraz wszelkich form ich aktywności, a dopiero w dalszej kolejności prześledzić działania związane z odbudową i późniejszym rozwojem miasta.

Zmiany zachodzące w Lublinie od 1990 do 2016 r. (*Lublin współczesny 1990–2016*, s. 303–325) zostały przedstawione w ostatnim artykule, autorstwa socjologa, emerytowanego profesora UMCS, Józefa Styka. Punkt ciężkości prowadzonych tu rozważań został położony na ukazanie rozwoju przestrzennego miasta i jego infrastruktury. Uwagę zwraca operowanie przez autora bardzo szczegółowymi danymi liczbowymi odnośnie do zjawisk i tendencji występujących w Lublinie w ostatnich 27 latach. Częste sięganie po informacje tego typu sprawia jednak, że momentami przekaz staje się nazbyt monotony. Artykuł kończy krótkie, wymienione w punktach, zestawienie największych osiągnięć miasta w badanym okresie oraz najważniejszych planów inwestycyjnych do 2020 r. W tym miejscu, zamiast podsumowania, można by pokusić się o próbę określenia tendencji rozwojowych Lublina w najbliższej przyszłości na tle innych ośrodków miejskich w Polsce czy trendów zachodzących we współczesnej urbanistyce europejskiej.

Autorzy poszczególnych artykułów i redaktorzy monografii stanęli przed zadaniem niełatwym z co najmniej dwóch powodów. Po pierwsze, przyszło im się zmierzyć z tematem w większości dobrze rozpoznany i opracowany na kartach syntetycznych opracowań⁶ bądź licznych studiów szczegółowych. Przygotowanie kolejnego zbioru wymagało umiejętnego doboru i sposobu prezentowania treści. Chodziło przy tym o połączenie dotychczas obowiązujących w historiogra-

⁶ Z powstałych w drugiej połowie XX i na początku XXI w. syntetycznych monografiach traktujących o historii Lublina warto wymienić: *Dzieje Lublina: próba syntezy*, red. J. Mazurkiewicz, oprac. Z.J. Hirsza, t. 1, Lublin 1965; *Historia Lublina w zarysie 1317–1968*, red. H. Zins, Lublin 1972; *Dzieje Lublina*, red. S. Krzykała, t. 2, Lublin 1975; *Lublin: dzieje miasta*, t. 2: *XIX i XX wiek*, red. T. Radzik, Lublin 2000; *Lublin, dzieje miasta*, t. 1: *Od VI do końca XVIII wieku*, red. R. Szczygieł, H. Gmiterek, P. Dymmel, Lublin 2008.

fi ustaleń i hipotez z odwołaniem się do najnowszych wyników badań. Po drugie, recenzowana monografia została napisana przede wszystkim z myślą o odbiorcy, który nie jest co prawda zawodowym historykiem, może natomiast pozostawać wielkim miłośnikiem i znawcą dziejów Lublina. W tej sytuacji badacz staje przed trudnym zadaniem takiego przedstawienia tematu, by nie zagłębiać się zbyt w szczególności i różnego rodzaju dywagacje, ale jednocześnie musi pilnować, aby nadmiernie nie uprościć przedstawianych treści. Inną kwestią pozostaje konieczność uporania się ze znanym każdemu historykowi dylematem: jak wywiązać się z zadania wyczerpującego przedstawienia omawianego problemu na ograniczonej liczbie stron.

W rozpatrywanym przypadku udało się sprostać tym trudnościom. Niemniej w tym miejscu można wskazać kilka uwag o charakterze redakcyjnym. W pierwszej kolejności warto byłoby podać krótkie informacje o autorach kolejnych artykułów w postaci wskazania afiliacji poszczególnych osób, ich zainteresowań badawczych, a także najważniejszych prac. Zestawienie takie ułatwiłoby zainteresowanemu czytelnikowi dotarcie do innych artykułów czy monografii danego historyka⁷. Pewna niedogodność w korzystaniu z niniejszego zbioru wynika z braku indeksu osobowego i miejscowego, które powinny stanowić integralną część tego typu opracowań. Główną ideą monografii było dążenie do utrwalenia wygłoszonych referatów, stąd też zrozumiała jest decyzja redakcji o jak najmniejszej skali ingerencji w poszczególne części. Mimo to pożądane byłoby wprowadzenie jednolitej konstrukcji pracy, np. w postaci wyodrębnionych we wszystkich tekstach punktów/podrozdziałów.

Przywołane w niniejszej recenzji uwagi w żaden sposób nie deprecjonują wartości merytorycznej monografii, którą należy ocenić wysoko. Pojawiające się powyżej przy niektórych tekstach uwagi również mają charakter techniczny. Poszczególne części zostały opracowane przez badaczy specjalizujących się w okresie i tematyce, o których piszą. Tym samym czytelnik otrzymuje teksty przygotowane przez profesjonalistów swobodnie poruszających się w badanej problematyce. Konstrukcja pracy w większości przypadków została wyodrębniona w oparciu o wydarzenia ważne z punktu widzenia historii państwa lub społeczeństwa polskiego. Przyjęcie takiego modelu nie tylko porządkuje tok narracji, ale jednocześnie ukazuje przeszłość Lublina na szerokim tle panoramy dziejów ponadregionalnych. W kolejnych artykułach przedstawiono różne aspekty życia miasta i osób tu mieszkających, oczywiście uwzględniając specyfikę danej epoki i istniejące możliwości badawcze. Autorzy przestrzegali dyscypliny związanej

⁷ Zamieszczona na końcu bibliografia nie w każdym przypadku spełnia to zadanie. Nie uwzględnia bowiem żadnych publikacji trójki autorów (E.M. Ziółek, E. Walewandra, Z. Zaporowskiego), zaś w przypadku J. Styka pojawia się tylko jedna praca, niezwiązana z tematyką artykułu zawartego w monografii.

z objętością swoich artykułów, co sprawia, iż całość zachowała właściwe proporcje. Na uwagę zasługuje też klarowność przekazu oraz przystępny i zrozumiały język, jakim posłużono się w pracy. Wszystkie wymienione wyżej okoliczności sprawiają, że recenzowana książka zasługuje na uwagę odbiorców zainteresowanych historią Lublina.

Monografia *Lublin. 700 lat dziejów miasta* ukazała się we wrześniu 2017 r.⁸, czyli jeszcze w trakcie trwania obchodów jubileuszowych. W najbliższym czasie można się spodziewać kolejnych publikacji poświęconych tej problematyce. Ich zestawienie i porównanie zawartych w nich treści pozwoli nakreślić całościowy obraz najbardziej aktualnych rozważań nad dziejami Lublina.

⁸ <http://hl.wbp.lublin.pl/wbp/index.php/nasze-publicacje/nowe-publicacje/2122-ukazaa-siksika-lublin-700-lat-dziejow-miasta-.html> [dostęp: 10.09.2017].